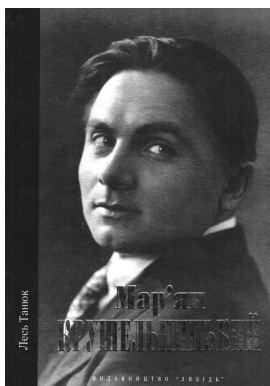

Рецензії

ФЕНОМЕН МАР'ЯНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО НА ТЛІ НОВОЇ ІСТОРІЇ

Танюк Лесь. Мар'ян Крушельницький: Школа образного перевтілення, заповідана Лесем Курбасом. – К.: Либідь, 2007. – 360 с.

Для нового українського театру герой книжки Лесь Танюка – із “п'ятірного грона”, з першої п'ятірки знакових театральних постатей: Лесь Курбас–Амвросій Бучма – Мар'ян Крушельницький – Гнат Юра

– Йосип Гірняк. Знаковою стала й монографія про видатного майстра сцени, написана учнем про Вчителя, творчості якого він віддав мало не п'ятдесят років. Нагадаю, першу свою книжку про Мар'яна Крушельницького Танюк видав, ще працюючи в Москві, 1974-го року, – вона відразу стала раритетом, а офіційний Київ від неї “відмежувався” – там були згадані “заборонені” імена Курбаса, Гірняка, підступно вбитої Алли Горської... Перед тим Лесь Танюк подав статтю до “БСЭ” (вид. 3. – 1973. – Т.13. – С. 503), де список кращих ролей Крушельницького почав з Малахія Стаканчика, дядька Тараса й Падура, незважаючи на те, що тоді “Народний Малахій”, “Мина Мазало” й “Маклена Граса” Миколи Куліша в постановці Лесь Курбаса вважалися “націоналістичними”!..

Автор рецензованого видання – не лише дослідник, а й режисер: книжку відтворено, як театральне дійство, з гострими драматичними колізіями, маловідомими сюжетами, з конкретними

дійовими особами – на величезному документальному матеріалі, який дає цілком новий ракурс не лише біографії Мар'яна Крушельницького, а й повному висвітлює історію українського театру.

У цьому дійстві є “Пролог” (1897 – 1924 – юність, Галичина, “Українська бесіда”, “Тернопільські театральні вечори”, Прага); “Дія перша” (1924 – 1933 – кульмінація модерного українського театру під орудою Лесь Курбаса і його погром у рік Голодомору); “Дія друга” (1934 – 1952 – Крушельницький на чолі “Березоля” – і погром Крушельницького). “Дія третя” (у театрі ім. І.Франка, кіно, опера, студенти, Клуб творчої молоді, шістдесятники, нагла смерть Крушельницького після складної нейрохірургічної операції). І, нарешті, “Епілог”, де автор науково підсумовує втрати й здобутки школи Крушельницького на тлі Курбасової теорії образного *перетворення*, яку вичерпно висвітлено впродовж всієї праці. (До речі, звідки ця помилка в назві дослідження – “Школа образного *перевтілення*”? Це вже Станіславський, а не Курбас...).

Книжка цікава повнотою охоплення матеріалу – і необхідністю висвітлити найризикованіші, здавалося б, і на сьогодні проблеми. Вона малює добу українського Розстріляного Відродження не лише однією фарбою – автор подає її суперечності й компроміси, розглядаючи українську культуру, літературу, мову, театр, кіно, малярство як *системний* спротив тоталітаризмові й одностроєвості, а діяльність режисури як *системний* геноцид української

нації, розроблений п'ятирічками й затверджений на всіх рівнях агітпропу. Істинний митець завжди “пливе проти течії”, самим фактом свого таланту повстаючи проти уніфікації. І праця Леся Танюка – саме про незнищенність матерії українського мистецтва.

Абсолютно несподіваний розділ – “Бестіарій Мар’яна Крушельницького” – поведінка тварин і птахів як джерело акторської психології. Публікація листів Крушельницького (розділ “Крушельницький, якого ми не знали...”) розкриває ще одну – ліричну – грань видатної постаті.

Це солідне видання (рецензенти М. Жулинський та В. Гайдабура, художник О.Григор), і до всього того – високої поліграфії, уже має низку відзнак і дипломів на книжкових форумах, вітчизняних і міжнародних. Величезний ілюстративний матеріал – світлини, малюнки – роблять його унікальним джерелом для всіх, кого цікавить історія української культури.

Висновок автора наприкінці книжки не стільки театрознавчий, скільки лежить у площині етики. У розділі “Закриваючи завісу...” Лесь Танюк пише: “Я хотів би, щоб мій читач якнайглибше зрозумів і сприйняв ті цінності, які я, услід за героєм моєї книги, обстоював тут, аби вони стали йому близькі й він міг би себе з ними *ототожнити*. Бо ми лише на півдорозі до істини, ми ще потребуємо дооформлення й самостояння ... і обрані для прикладу постаті Курбаса і Крушельницького є для цього повчально знаковими ... Інша річ, вся наша генерація потрапила в смугу розброду й хитання, з якої не вийшла й досі, – не помітивши, що надворі вже інше тисячоліття. Не маю наміру силувати читача позитивами й

такою звичною і милою нам українською прекраснодошністю. Раю попереду нема і не буде, та хай не лякає нас і симпатична компанія у пеклі. Мені важливо, аби сьогоднішні читачі впізнавали у дзеркалі книги себе, власні ілюзії, злети і падіння. – це посилить їхній імунітет як у житті, так і в мистецтві... І ось що сказав би я вустами Андре Моруа, одного з найцікавіших для мене моралістів: “Раз і назавжди прошу викинути з голови надуманий неоромантичний песимізм, який отруїв ціле покоління, Вас переконали, що світ абсурдний ... Вам підкинули тезу про те, що ви живете на краю прірви й усвідомлення постійної небезпеки відбирає у вас останні крихти розуму. Але люди завжди жили на краю прірви, і це не заважало їм ані кохати, ані трудитись, ані творити. Вам накинули ще одну тезу – старі моральні цінності щезли навіки? Це неправда. Якщо ви придивитесь до сучасної людини, то під словесним лушпинням знайдете людину такою, якою вона була в усі часи”.

Читаймо Леся Курбаса, берімо до серця Сковороду й Вернадського, переживаймо Крушельницького, Гірняка та Миколу Куліша, вдивляймося в Архипенка, Василя Стуса й Вячеслава Чорновола, згадуймо якомога частіше Дон Кіхотів української культури – і відшукуймо в кожному з них бодай крихту самого себе – на тлі всесвітів Тараса Шевченка, Лесі Українки й усього нашого духовного космосу.

У процесі цього самотворення ми й станемо тією Україною, за яку вони поклали свої голови”.

Ірина Хазіна